

როგორც ვხედავთ, გლობალიზაცია მიუხედავად მისი სახელწოდებისა, საკმაოდ შეზღუდულია და მკაცრ ჩარჩოებშია მოქცეული. სწორედ ამან მისცა მიწხუი მკვლევართა მნიშვნელოვან ნაწილს გლობალიზაცია მითად გამოეცხადებინათ და ანტიგლობალისტებად ჩამოყალიბებულყვნენ.

5.4. გლობალიზაცია: მითი თუ რეალობა? მოძხრეები და მოწინააღმდეგეები

გლობალიზაცია, როგორც ძალზე რთული და წინააღმდეგობრივი პროცესი შეუძლებელია ცალსახად შეფასდეს და იგი გამოკვეთილად პროგრესულ ანდა ნეგატიურ მოვლენად მივიჩნიოთ. ამიტომ არ არის გასაკვირი, რომ გლობალიზაციის პროცესის მკვლევართა შორის დიამეტრიულად განსხვავებული შეფასებები გეხვდება.

დ. პელდისა და სხვა ავტორთა 1999 წელს გამოცემულ წიგნში „გლობალური ტრანსფორმაცია“ მკვლევართა სამი კატეგორიაა გამოყოფილი: – ჰიპერგლობალისტები, ტრანსფორმაციონისტები და სკეპტიკოსები (Held et al, 1999). ჰიპერგლობალისტებს მიეკუთვნებიან ისინი, ვინც გადაჭრით ამტკიცებენ, რომ გლობალიზაცია უნდა განისაზღვროს როგორც ახალი ერა, სადაც ხალხი მზარდად განიცდის გლობალური ბაზრის გავლენას (Ohmae, 1990). სკეპტიკოსები (Hirst and Thompson, 1996) თვლიან, რომ გლობალიზაცია მითია, რომელიც მალავს საერთაშორისო ეკონომიკის რეალურ სახეს. კერძოდ მის დანაწილებას სამ რეგიონულ ბლოკად, სადაც ეროვნული მთავრობების ძალა უაღრესად დიდია. ტრანსფორმაციონისტები კი (Giddens, 1990, Rosenau, 1997) მიიჩნევენ, რომ გლობალიზაციის მოდელი წარმოადგენს ისტორიულად უპრეცედენტო მოვლენას, როცა სახელმწიფოები და სასოგადოებები მთელს დედამიწაზე განიცდიან ღრმა ცვლილებებს და ცდილობენ შეეგუონ უფრო ურთიერთდაკავშირებულ, მაგრამ უაღრესად გაურკვეველ და არასაიმედო მსოფლიოს.

მკვლევართა დაყოფა ჰიპერგლობალისტებად, სკეპტიკოსებად და ტრანსფორმაციონისტებად არ არის თეორიების მიხედვით დაყოფა, რადგან ჰიპერგლობალისტებში ნეოლიბერალური მოსაზრებების გვერდით შეიძლება მარქსისტულ

განმარტებებსაც შეეხვედეთ. თავის მხრივ, მარქსისტები რეალისტებთან ერთად შეიძლება სეკპტიკოსების ბანაკში გაერთიანდნენ, ხოლო ერთი და იმავე ჯგუფის წარმომადგენლებმა (მაგ., ტრანსფორმაციონისტებმა) შესაძლებელია სრულიად განსხვავებული დასკვნები გააკეთონ.

გლობალიზაციის კონცეფცია: სამი ტენდენცია

ცხრილი №1

	ჰიპერგლობალიზტები	სეკპტიკოსები	ტრანსფორმაციონისტები
რა არის ახალი?	გლობალური ვრა	საეაჭრო ბლოკები, სუსტი გეომმართველობა	გლობალური ურთიერთ-დამოკიდებულების ისტორიულად უპრეკედენტო ღონე
ძირითადი თავისებურება	გლობალური კარტალიზმი, გლობალური მთავრობა, გლობალური სამოქალაქო საზოგადოება	მსოფლიო უფრო ნაკლებად არის ურთიერთდამოკიდებული, ვიდრე 1890-იან წლებში	„სქელი“ (ინტენსიური და ექსტენსიური) გლობალიზაცია
ეროვნული მთავრობის ძალაუფლება	სუსტდება და იშლება	გადანაწილება და ძლიერდება	გარდაიქმნება და სტრუქტურად იცვლება
გლობალიზაციის მამოძრავებელი ძალები	კაპიტალიზმი და ტექნოლოგია	სახელმწიფო და ბაზარი	თანამედროვეობის ერთიანი ძალები
სტრატეგიკაციის მოდელი	ძველი იერარქიის მოშლა	სამხრეთის მხარდი მარგინალიზაცია	მსოფლიო წესრიგის ახალი სახე
დომინანტი მოტივი	შაკდონადისი, შადონა, კოკაკოლა	ეროვნული ინტერესები	პოლიტიკური საზოგადოების ტრანსფორმაცია
გლობალიზაციის კონცეპტუალიზაცია	ადამიანთა ქმედებების სტრუქტურის მოწესრიგება	ინტერნაციონალიზაცია და რეგიონალიზაცია	რეგიონთ შორის ურთიერთობების და შორ მანძილზე ქმედებების მოწესრიგება
ისტორიული ტრაექტორია	გლობალური ცივილიზაცია	რეგიონული ბლოკები და ცივილიზაციითა შეჯახება	ვაურკვეველია: გლობალური ინტეგრაცია და ფრაგმენტაცია
საბოლოო დასკვნა	ერი-სახელმწიფოების დასასრული	ინტერნაციონალიზაცია დამოკიდებულია სახელმწიფოთა მოთხოვნასა და მხარდაჭერაზე	გლობალიზაცია ცვლის სახელმწიფო ხელსუფლებას და მსოფლიო პოლიტიკას

მიუხედავად გარკვეული განსხვავებულობისა, შესაძლებელია ზოგადად განისაზღვროს, თუ თითოეული ეს მიმართულება როგორ განსაზღვრავს გლობალიზაციას ისეთი ძირითადი მახასიათებლების მიხედვით, როგორცაა ამ პროცესის კონცეფცია, მიზეზობრივი დინამიკა, სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები, სახელმწიფო ხელისუფლებასთან და მთავრობასთან დამოკიდებულება და ისტორიული ტრექტორია. ზოგადი სახით ეს ნაჩვენებია №5.1 ცხრილში.

ჰიპერგლობალიზმები თვლიან, რომ გლობალიზაცია თვისობრივად სრულიად ახალი ერაა კაცობრიობის ისტორიაში, რომელსაც გლობალური ერა შეიძლება ეწოდოს. მათი აზრით, ერი-სახელმწიფოების ეპოქა დამთავრდა. ეკონომიკურმა გლობალიზაციამ წარმოების, ვაჭრობისა და ფინანსების ტრანსნაციონალური ქსელის ჩამოყალიბების მეშვეობით ეკონომიკის დენაციონალიზაცია გამოიწვია. ეს არის საზღვრებს გარეშე ეკონომიკა, რომელსაც ემორჩილება სახელმწიფო. შესაბამისად ეროვნული სახელმწიფოს როლი განუხრელად სუსტდება, იშლება ძველი იერარქია, ჩნდება და ძლიერდება ახალი ფასეულობები, რაც ერთიანი, გლობალური ცივილიზაციის ჩამოყალიბების წინაპირობაა.

ცხადია, რომ ჰიპერგლობალიზმებს შორის საკმაოდ სერიოზული განსხვავებებია გლობალიზაციის პროცესის შეფასების კუთხით. თუ ნეოლიბერალები ულაპარაკოდ პროგრესულად თვლიან საბაზრო პრინციპების დომინირებას სახელმწიფო ხელისუფლებაზე, ნეომარქსისტებს თანამედროვე გლობალიზაცია გლობალური კაპიტალიზმის ნათელ გამოვლინებად მიაჩნიათ. მაგრამ მიუხედავად იდეოლოგიური განსხვავებისა ორივე თანხმდება, რომ გლობალიზაცია უპირველეს ყოვლისა ეკონომიკური მოვლენაა, რომელზეც დამოკიდებულია პოლიტიკა. ასე რომ, გლობალიზაციის ეპოქაში პოლიტიკა არა შესაძლებლობის ხელოვნება, არამედ ამკარად გამოხატული „ეკონომიკური მენეჯმენტი“.

სკეპტიკოსებს თავიანთი მოსაზრებების დასადასტურებლად ხშირად მოჰყავთ სტატისტიკური მონაცემები ადარებენ რა დღევანდელი ვაჭრობის, ინვესტიციების და სამუშაო ძალის ნაკადების ინტენსივობას XIX საუკუნის დასასრულის ანალოგიურ მონაცემებს. ამ მონაცემების შედარების საფუძველზე კეთდება დასკვნა, თანამედროვე გლობალიზაცია სრულიადაც არ არის ისტორიულად უპრეცედენტო მოვლენა. სახეზეა მხო-

ლოდ ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაცია ანუ ურთიერთობების ინტეგრირაცია ნაციონალურ ეკონომიკებს შორის, ხოლო ეკონომიკური კავშირების ინტენსიუობა დღეს გაცილებით ნაკლებია, ვიდრე ეს 1870–1914 წლებში იყო. ასე რომ გლობალიზაცია მითია, ხოლო ეროვნული სახელმწიფო ეკონომიკის წარმართველ მთავარ ძალად რჩება. საერთაშორისო ეკონომიკაში კი გლობალიზაციის ნაცვლად რეგიონალიზაციასთან გვაქვს საქმე, რადგან მსოფლიო ეკონომიკა ვითარდება სამი მთავარი სავაჭრო და საფინანსო ბლოკის მიმართულებით – ჩრდილოეთ ამერიკა, ევროპა, აზია – წყნაროკეანური სარტყელი.

სკეპტიკოსებისთვის სრულიად მიუღებელია მოსახრება ერი-სახელმწიფოების ეპოქის დასრულებისა და ახალი არასახელმწიფო-ცენტრული მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბების შესახებ. სახელმწიფო რჩება და მომავალშიც იქნება მსოფლიო პოლიტიკის ძირითადი აქტორი. სწორედ მასზეა დამოკიდებული თვით გლობალიზაციის პროცესის მომავალი. ეროვნული ინტერესები კი სახელმწიფოს ქმედების მთავარი ფაქტორია და ვერანაირი გლობალური ინტერესი მას ვერ შეცვლის. ასე რომ ისტორიის დასასრულის იდეა ანუ ლიბერალურ-დემოკრატიული იდეების მთელ მსოფლიოში გაბატონება უტოპიაა და მსოფლიოს დაყოფა რეგიონულ ბლოკებად და ცივილიზაციათა დაპირისპირება გარდაუვალია.

ტრანსფორმაციონისტები თვლიან, რომ გლობალიზაცია ახალი ათასწლეულის დასაწყისის ცენტრალური მოვლენაა, რომელიც სწრაფ სოციალურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ ცვლილებებს იწვევს და თანამედროვე საზოგადოებისა და ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირებას განაპირობებს. ისინი უფრო „ზომიერი“ გლობალისტები არიან და თუმცა ძირითადში ეთანხმებიან პიპერგლობალისტებს, ზოგჯერ სკეპტიკოსების ცალკეულ აზრებსაც იზიარებენ.

კერძოდ, ტრანსფორმაციონისტები არ თვლიან, რომ თანამედროვე პერიოდი გლობალური ერაა (რაც პიპერგლობალისტებს მიაჩნიათ), მაგრამ მას არც მითად აღიქვამენ. მათი აზრით, გლობალური ურთიერთდამოკიდებულება არავითარ ეჭვს არ იწვევს. ისინი აღიარებენ, რომ სახელმწიფოების როლი თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში შემცირდა, მაგრამ სახელმწიფოთა სისტემის კვდომაზე ლაპარაკი ყველანაირ საფუძველს მოკლებულია. სახელმწიფოთშორისი და რეგიონთშორისი ურთიერთობები კვლავაც დიდ როლს ასრულებს,

მაგრამ ისინი ტრანსფორმაციას განიცდიან გლობალიზაციის პროცესის გავლენით. ამგვარად, თანამედროვე საერთაშორისო გარემო სახელმწიფოთა, რეგიონებისა და გლობალიზაციური პროცესების რთული სინთეზია, რაც თანამედროვე მსოფლიო პოლიტიკის უადრესად რთულ და წინააღმდეგობრივ ხასიათს განსაზღვრავს.

რაც შეეხება მოსახლეობის ძირითად მასას, გლობალიზაციის გავლენა მათ ყოველდღიურ ცხოვრებაზე უდავოა და, როგორც ყველა რთული პროცესი, არაერთგვაროვან რეაქციას იწვევს: ამის მიხედვით მოსახლეობაში გამოიყოფა ჯგუფები, რომლებიც პოზიტიურად აფასებენ ამ პროცესს და მათ პირობითად გლობალისტები შეიძლება ვუწოდოთ. მათგან განსხვავებით, მოსახლეობის ნაწილი უარყოფითად აფასებს გლობალიზაციის შედეგებს და აშკარად ანტიგლობალისტების კატეგორიას მიეკუთვნება. მოსახლეობის დიდი ნაწილი კი ნეიტრალურ პოზიციაზე რჩება, თუმცა გლობალიზაციის ზოგიერთ გამოვლინებაზე დადებით, ზოგიერთის მიმართ კი უარყოფით დამოკიდებულებას იჩენს.

ანტიგლობალისტური განწყობა ძირითადად არადასავლური ქვეყნების მოსახლეობაში იგრძნობა, სადაც გლობალიზაცია ვესტერნიზაციად, ანუ დასავლეთის გავლენის უპრეცედენტო გაძლიერებად აღიქმება. მკვიდრდება აზრი, რომ ტრანსნაციონალური კორპორაციები, რომლებიც რეალურად დასავლური კომპანიებია, უმოწყალოდ ძარცვავენ ქვეყანას, აჩანაგებენ მის რესურსებს, ანგრევენ ნაციონალურ ეკონომიკას და ფაქტიურად მონებად აქცევენ ადგილობრივ მოსახლეობას. განსაკუთრებით მტკივნეულად აღიქმება დასავლური მასობრივი კულტურის მოძალეობა, რომელიც ანგრევს ადგილობრივ კულტურას, ტრადიციებს, მენტალიტეტს და კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს ეროვნულ იდენტურობას. სწორედ ამ შიშის მიზეზია ნაციონალიზმის აღორძინება მთელ რიგ ქვეყნებში, ხოლო ისლამურ სამყაროში ნოყიერი ნიადაგი შეექმნა ისლამური ფუნდამენტალიზმის გავრცელებას. ამასთანავე, მესამე სამყაროს ქვეყნები უარს არ ამბობენ დასავლური ტექნიკური მიღწევების (კომპიუტერი, მობილური ტელეფონი, ტელევიზორი, ავტომობილები და ა. შ.) ფართო გამოყენებაზე და სიამოვნებით მიეშურებიან დასავლეთის ქვეყნებში სამუშაოდ და ხშირ შემთხვევაში (არაღვგაღურად) მუდმივ საცხოვრებლადაც.

თავის მხრივ, დასავლეთის სამყაროშიც საკმაოდ ძლიერი ანტიგლობალისტური განწყობაა. აქ განსაკუთრებულ გაღიზია-

ნებას არალეგალური იმიგრაცია იწვევს, რაც გლობალიზაციის შედეგად აღიქმება. განვითარებადი სამყაროდან მოძალებული მიგრანტების რაოდენობამ დასავლეთ ევროპის მრავალ ქვეყანაში და აშშ-ში მნიშვნელოვანი ხვედრითი წილი შეადგინა მოსახლეობის რაოდენობაში, რაც მათი მაღალი ბუნებრივი მატების გათვალისწინებით საკმაოდ სერიოზული საფრთხეა. დასავლეთის ზოგიერთ ქვეყანაში თავი იჩინა თითქოსდა უკვე დიდი ხნის მივიწყებულმა ნაციონალისტურმა განწყობამ. ქსენოფობიამ და დაპირისპირებამ ადგილობრივ და ჩამოსულ მოსახლეობას შორის. ამიტომ შემთხვევითი არ უნდა იყოს 2002 წლის საფრანგეთის საპრეზიდენტო არჩევნების პირველ ტურში ულტრამემარჯვენე პოლიტიკოსის ჟან-მარი ლე პენის წარმატება, რომელიც ნაციონალისტური ლოზუნგებითა და იმიგრაციის უმკაცრესი შეზღუდვის მოთხოვნებით გამოდის. მსგავს სურათს პქონდა ადგილი 2000 წელს ავსტრიის პარლამენტის არჩევნებში.

ყოველივე ზემოთქმულიდან შეიძლება გაკეთდეს ზოგადი დასკვნა: გლობალიზაცია თანამედროვე ეპოქის ერთ-ერთი მთავარი, არსებითი თავისებურებაა. მიუხედავად მისი რთული და წინააღმდეგობრივი შინაარსისა, იგი უზარმაზარ როლს თამაშობს თანამედროვე პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ ცხოვრებაში და საზოგადოებრივი ურთიერთობების ყველა სფერო მოიცვა. გლობალიზაციის პროცესმა გამოიწვია მისი საპირისპირო ფენომენის – ნაციონალიზმის – გამოცოცხლება და გავრცელება. ნაციონალიზმისა და გლობალიზაციის ურთიერთქმედება აშკარა და რეალური ფაქტია და თანამედროვე მსოფლიო პოლიტიკის ერთ-ერთ დამახასიათებელ ნიშანს წარმოადგენს.

კითხვები და დაგალებები:

1. რა მნიშვნელობით შემოვიდა პირველად ხმარებაში ტერმინი “გლობალიზაცია” და რა მნიშვნელობა მიიღო შემდგომში?
2. რას გულისხმობენ როცა ამტკიცებენ, რომ საერთაშორისო პოლიტიკა მსოფლიო პოლიტიკად გარდაიქმნა?